

PEALISPINNA SALADUS

Arvo Pärdi „Aadama passioon“ Robert Wilsoni lavastuses ja Hindemithi „Cardillac“ Tallinnas

Eestis, mis on vana Euroopa eelpost Läänemere ääres, mängib kultuur olulist rolli. Kultuur on tähtis ka püüdluses vältida Venemaa ähvardavana tunduvat mõju ja end läänemaailmale avada. Suurriigina koorimuusikas on Eestil oma pikaajalised traditsioonid. Kes muu kui dirigendid, nagu Tõnu Kaljuste või perekond Järvid, annavad tunnistust väikese, vaevalt 1,3 miljoni elanikuga riigi muusikalisest potentsiaalst.

Seda, kui innovaatiline on muusikaelu Tallinnas, näitavad kaks äärmiselt erinevat laadi lavastust: Rahvusooper andis pealinna südames parasjagu Paul Hindemithi „Cardillac“i esietenduse. Eemal, ebasõbralikul sadama-alal tuli endises vene allveelaevatehases esiettekandele suure rahvusvahelise tähelepanu pälvinud „Aadama passioon“ Arvo Pärdi muusikale ja Robert Wilsoni lavastuses (vt ka OW 5/2015). Vabrik seati mõne aasta eest korda kultuuriürituste korraldamiseks ja oli seekord mõeldud kulissina märkimisväärsele, viimсени lihvitud muusikalisele meistriteosele.

Pärt ja Wilson sobivad teineteisega oivaliselt. Ühest küljest peagi 80-aastaseks saav Eesti helilooja, kelle sissepoole pööratud teos on saanud ülemaailmse uue vaimuse muusikaliseks tunnusmärgiks; teisest küljest teatraalne perfektsionist Ameerikast oma ruumi ja valguse esteetilise kavandiga. Nende ühine nimetaja: ülitäpselt vaagitud minimalism, mis tunnistab otsustavatel momentidel kahtlemata ka dramaatilisi rõhuasetusi. Pärdi rahulikult voolav, sissepuistatud pausidega muusika leiab kindla struktuuriga vastukaalu Wilsoni aegluubis protsessides ja üldistes otsustes, mis teeb hiigelsuurest hallist ühe ühtlase visuaal-akustilise tajuruumi. Orkester, koor ja solistid asuvad publiku taga rõdul; vaikivate näitlejate (nende hulgas koreograaf Lucinda Childs) liikumine toimub publiku ees rafineeritult valgustatud karplaval, mille täienduseks oli publiku ruumi ulatuv *catwalk*.

Värskelt oli Pärt komponerinud ainult sissejuhatava instrumentaalpala „Sequentia“, sellele lisanduvad „Aadama itk“ (2010), puhtalt instrumentaalne „Tabula rasa“ (1977) ja väljendusrikas „Miserere“ 1989/92. Need neli pala moodustavad tugeva vaimse aluse Wilsoni tööle; tema lavakeel suhtub muusikasse nagu täpselt kalkuleeritud kontrapunkt, mis ei lase pingul keelel kunagi katkeda. Aimatavaks saavad käsituse lisaelemendid, mis on võetud Vene müstiku Siluani loodud tekstist teosele „Aadama itk“. Kurtmise piibli pärispatuste üle laiendab Wilson nappide märkide abil inimkonna looks takistamatust enesevõõrdumisest, mis lõpuks toob „Dies irae“ katastroofilistele kõladele lisaks esile puhta põrgu. Pooleteise tunni pärast pimestab publikut kuri kollane prožektor, taustaks aimatav tuumaseen.

Sellel muljetavaldaval õhtul sai Tallinna sadamas vaadelda kahe kunstniku asümmeetrilist, kuid äärmiselt harmoonilist teost, mis panustavad intensiivistamise tempo aeglustumise läbi. Üks sihhib kõrva kaudu otse kuulaja sisemusse, teine võtab ette kõrvaltee kodeeritud pildimaailma kaudu, mis köidab pilku ja laseb samaaegselt ka vastulööki anda. „Saladus on pealispinnas“, ütleb Wilson, „selle saab välja uurida, kui vaadata pealispinnast sissepoole.“ Seda taotleb ka Pärdi muusika, ainult teiste vahenditega.

Hindemithi „Cardillac“is, mille esietendus võeti Tallinna ooperimajas vaimustusega vastu, domineerib väline vaade, saladus tuleb nähtavale kolmandas vaatuses, kui kuritahtlik kullassepp end paljastab. Teekonda lahenduse juurde kujutab Soome lavastaja Vilppu Kiljunen kaasahaarava krimiloona. Kaldu, tõusvas jones kulgev lava on algselt uputatud veripunastesse värvidesse. Koor ilmub zombide armeena, kes tõuseb välja pörandaluukidest. Hiljem ühineb see koreograafiliselt täpselt kavandatud inimmassiks, kelle liikumise dünaamika pöördub lõpupildis äkki ägedaks. Koori sügav tume kõla ja jõuliselt mängiv orkester oma puhk- ja löökpillimängijate ülekaaluga esitasid laulusolistidele maksimaalse väljakutse, millele need ka vääriliselt vastasid. Lavastuse üldine tase, millele aitasid kaasa ka külalised, eelkõige lähedalt Soomest, oli kõrge. Teatrimaja jaoks, mille mängukava on täidetud ooperi, opereti ja balletiga ning mille eelarve on 13,6 miljonit eurot, tähendab see palju.

Max Nyffeler